

conscientiam, δ) per conjecturam. Jam α) directe atque immediate, inquit, solum Deum cognoscimus (1). β) Per ideam, nempe per ideas divinas archetypas, quas intuemur, cognoscimus corpora (2). Et ratio est, quia non potest anima cognoscere corpora per se in seipsis, nec intra se ipsam. Non in seipsis, nam cum sint extra nos posita, debet anima, ad hoc ut illa possit in seipsis apprehendere, extra seipsam migrare; hoc autem impossibile est, nedum ridiculum. Neque potest corpora intra seipsam cognoscere, quia cum illa sint materialia, anima vero spiritualis, non possunt illa uniri animæ, ut ab ea intra se cognoscantur. Præterea corpora quinque omnino modis possent a nobis cognosci: 1.º per ideas vel species ab ipsis immissas; aut 2.º per ideas ab ipsa anima productas; aut 3.º per ideas divinitus infusas, sive initio in ipsa creatione, sive mox successive a Deo productas, quotiescumque anima cogitat; aut 4.º ex eo quod anima in se contineat perfectiones omnes corporum, quas proinde seipsam respiciendo percipiat; aut 5.º per unionem animæ cum ente infinito, rerum omnium perfectiones et ideas continente (3). Atqui quatuor primi modi repugnant. Ergo restat, ut corpora cognosci nequeant nisi per ideas divinas. γ) Per conscientiam secundum Malebranchianam doctrinam cognoscit animam seipsam, suasque modificationes (4). δ) Quarto

(1) «Il n'y a que Dieu que nous voyons d'une vue immédiate et directe» Malebranche, *Recherche de la Vérité*, lib. 3, chap. 7.

(2) «C'est en Dieu et par leurs idées que nous voyons les corps avec leurs propriétés». Id. *ibid.*

(3) «Nous assurons donc qu'il est absolument nécessaire que les idées que nous avons des corps, et de tous les autres objets que nous n'apercevons point par eux-mêmes, viennent de ces mêmes corps ou de ces objets; ou bien que notre âme ait la puissance de produire ces idées; ou que Dieu les ait produites avec elle en la créant; ou qu'il les produise toutes les fois qu'on pense à quelque objet; ou que l'âme ait en elle-même toutes les perfections qu'elle voit dans ces corps; ou enfin qu'elle soit unie avec un être tout parfait, et qui renferme généralement toutes les perfections intelligibles ou toutes les idées des êtres créés». Id. *ibid.*

(4) «Il n'est pas de même de l'âme: nous ne la connaissons point par son idée; nous ne la voyons point en Dieu; nous ne la connaissons que par conscience». Id. *ibid.*

denique modo, id est, per conjecturam, cognoscuntur animæ aliorum (1).

Notat porro Malebranchius rationes omnes rerum intelligibiles esse necessarias et immutabiles (videlicet quia necessario sunt tales) et infinitas (quia infinitarum rerum creabilium typi) et universales (quia eadem sunt in omnibus hominibus). Unde concludit, rationem, quam omnes homines consulant ad cognoscendas res, esse necessariam, immutabilem, infinitam et universalem. Cum autem talis non sit ratio nostra, utpote finita, reliquum est «illam rationem, cujus omnes homines sunt participes, universalem, infinitam, immutabilem et necessariam, ab ipsa ratione Dei non differre, siquidem solum ens universale et infinitum in se includit rationem universalem et infinitam. Contendit autem hanc Rationem æternam esse ipsum Verbum divinum, illuminans intus omnes homines, ipsamque Dei sapientiam, quæ sensibilem induit carnem, et per quam nos cernimus partem eorum, quæ Deus clarissime videt (2).

Malebranchianam hanc doctrinam de Ratione infinita, in qua res intueamur, secutus est etiam clarissimus Episcopus Cameracensis, Fenelonus, qui (3) disertè docuit quemlibet hominem duplicem rationem in se experiri, alteram finitam errori obnoxiam, alteram infinitam erroris nesciam, quæ rationis finitæ errores detegit, et emendat, atque hominem nunquam falli, cum rationem infinitam consulit; hanc autem rationem esse Deum, qui cum sit summa veritas, singulas veritates, quæ sunt partes ejus, sensui intimo hominis suggerit; ipsam esse in mente humana, licet non sit mens, sed mente superior, atque in ea esse etiam, cum de ipsa non cogitat; quandoquidem omnes homines hujus rationis infinitæ vocem in se audiunt, inde fieri, ut ipsi,

Ontologismus
Feneloni,

(1) «De tous les objets de notre connaissance il ne nous reste plus que les âmes des autres hommes et que les pures intelligences; et il est manifeste que nous ne les connaissons, que par conjectures». Id. *ibid.*

(2) Vide apud Sanseverino, *Dynamilogia* vol. 3, pag. 1178, 1170.

(3) Fénelon, *Traité de l'existence et des attributs de Dieu*, part. 2, chap. 4.

licet locis et temporibus segregati, in iisdem veritatibus speculative et moralibus profitendis consentiant (1).

Cousini
et aliorum.

Eandem sententiam tenuit recentioribus temporibus sub nomine rationis spontaneæ et impersonalis Victor Cousinus, et ejus asseclæ Damironus, Jouffroy, Jacques et Franciscus Bouiller, alique. Nam Cousinus docuit rationem in duplici statu versari, *spontaneitatis et reflexionis*, proindeque ipsam *spontaneam* esse ac *reflexam*. Spontanea est ratio, cum cuilibet homini veritates necessarias et absolutas manifestat, triplex confuse patefaciendo objectum, subjectum cogitans, mundum, et utriusque causam, Deum; convertitur autem in *reflexam* cum animus in se reflectens, distinctius cognoscit, quæ per spontaneam intellexerat (2). Contendit rationem hanc spontaneam esse universalem et impersonalem, quia nullius hominis est propria, sed omnibus communis; prout vero reflexa est, esse personalem et uniuscujusque propriam (3). Ac Fenelonum secutus, docet rationem impersonalem non esse erroris obnoxiam, nosque tunc solum falli, cum pronuntiatis a ratione spontaneæ acceptis, aliquid personale admiscemus, per actum videlicet rationis reflexæ (4).

«Inter Cousinianos, inquit Sanseverino (5), Fr. Bouillierius ad dogma rationis impersonalis, quam esse potissimam philosophiæ eclecticæ partem dixit, opus satis longum elucubrauit. Illud in hoc opere notatu dignum est, quod doctrinam rationis impersonalis ex pantheismi placitis, cum quibus arcte colligatur, sine ulla ambage derivavit. Revera ipsa sanxit rationem non esse aliud, nisi «essentiam ipsius Dei, qui ob infinitatem suam nobis *substantialiter* præsens est, et cognitionem infiniti, sive conscientiæ suæ naturæ, quam infinitum in nobis acquirit». Nam, cum finitum infinitum cognoscere nequeat, nisi cum eo unum idemque fiat, consequens est

(1) Sanseverino, loc. cit. pag. 1180, 1181.

(2) Cousin, *Cours d'histoire de la philos. moderne, Ecole de Kant*, loc. VIII; et *Fragments philosophiques*, Préface à la 1.re édition.

(3) *Ecole de Kant*, pag. 304 seqq. Paris 1816, 1817; *Fragments*, loc. cit.

(4) Cousin, *Fragments*, loc. cit. passim. Apud Sanseverino, *ibid.* pag. 1183, ex quo hæc fere ad verbum desumpsimus.

(5) Loc. cit. pag. 1184.

«cognitionem absoluti et infiniti in nobis ex eo oriri, quod infinitum seipsum in nobis cognoscens, se in nobis tamquam necessarium, absolutum et infinitum cognoscit».

Cousinus, Damiron, alique Malebranchium etiam in eo secuti sunt, quod asseruerint, lucem illam, quæ, ex Evangelio S. Joannis, *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, esse rationem impersonalem, quæ cuivis homini veritates necessarias et absolutas in intimo ejus sensu revelat; at quoniam facultas, qua homo hujusmodi veritates cognoscit, naturalis illi est, inde consequenter concluderunt mysterium Incarnationis esse merum symbolum, quo natura rationis significatur (1).

Ontologismus moderatus, retenta intuitione Dei, nempe divinatorum attributorum idearumque archetyparum, in quibus intueamur typos vel rationes specificas rerum omnium, in quo convenit cum Malebranchiano systemate, fatetur cum Fenelone, nos singularia, quæ sunt sensuum objecta, in seipsis percipere, quod negavit Malebranchius. Unde secundum moderatos ontologos, quotiescumque corpora existentia contemplamur, præter essentiam specificam, quam in Deo cernimus, notas individuantes percipimus directe in seipsis. Hæc est sententia Joannis Sans-Fiel (2), Ubaghs, Branchereau, Juli Fabre, P. Cajetani Milone, P. Caroli Vercellone aliorumque (3). Necessè tamen non est hic minutatim varietates, quibus eandem ferme doctrinam diversi auctores exponunt ac tuentur, describere (4).

Ontologismus
moderatus.

332. PROPOSITIO 2.^a Rejiciendus quoque est ontologismus, sive prout ab ejus instauratore Malebranchio, sive ab ejus asseclis proponitur.

Probatur prima pars: *Rejiciendus est ontologismus prout a Malebranchio propositus*. Præter argumenta generalia, quæ Malebranchium tota sua vi urgent, hæc speciatim adversum

Refutatur
ontologismus
Malebranchii

(1) Sanseverino, *ibid.* pag. 1184.

(2) In suo opere, *Discussion amicale sur l'ontologisme*.

(3) Apud Card. Zigliara, *Della luce intellettuale*, etc., tom. 1, lib. 2, part. 1, cap. 1, num. 131, et in *Summ. philosoph., Theologia*, lib. 1, cap. 1, art. 1, num. V.

(4) Cfr. cl. Van Der Aa, *Psycholog.* prop. 43.

illum notare juvat: α) Si omnia videremus in Deo, æque, immo potissimum, videremus ea, quæ spectant ad Fidem, et tamquam necessaria ad salutem nos Deus scire voluit. Quorsus enim Deus nobis in se patefaciat res corporeas ac temporaneas, celatis aliis, quæ longe majoris erant pretii ac momenti, et ob quorum ignoracionem, plurimi in æternum pereunt? Itaque vel hæc etiam videmus in Deo, vel non. Si videmus, revelatio facta per Prophetas et Apostolos foret prorsus inutilis, et via aperiretur spiritui privato, ut quisque pro libitu ea dumtaxat teneret, quæ et quomodo sibi videre in Deo videretur. Si autem non videmus, falsum est, quod omnia in Deo videamus, quandoquidem multa sunt etiam sensibilia, quæ nisi per Fidem ac revelationem scire non possumus.

Dices ex Malebranchio, non omnia videri a nobis in Deo, sed ea tantum quæ Deus retegat. — Verum enimvero ratio, cur a nobis omnia videantur, hæc afferri ab Ontologis solet, quod Deus est intellectui nostro intime unitus. Si hoc verum est, profecto Deus debet retegere omnia, quæ in ejus essentia intelligibiliter continentur. Si autem hæc vel illa retegere, non obstante intelligibili sui unione cum intellectu, penes liberum Dei arbitrium relinquatur, primo non intelligitur, cur non retegat ea, quæ maxime necessaria sunt. Deinde undenam probant ontologi, quænam reapse nobis a Deo retegantur, et quænam celentur? Nam quæ a libera Dei voluntate pendent, non possunt a nobis cognosci nisi divina revelatione. Nullum autem prorsus indicium est nobis manifestans divinum decretum retegendi per intuitionem idearum quædam objecta, et quædam alia celandi. Denique in hac hypothese limites cognitionis nostræ, ex libera Dei voluntate penderent, nec proinde essent reapse veritates, quæ humanum captum per se superent, vel non superent, nec ulla distinctio mysteriorum et cognitionum naturalium, contra ac catholica tradit doctrina cum Vaticana Synodo, sic decernente: *Si quis dixerit in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excullam et naturalibus principis intelligi, et demonstrari; anathema sit* (1).

(1) Concil. Vatic., Constit. de Fide cathol., can. 1 de Fide et ratione. Cfr. ibid. cap. 4, de Fide et ratione.

β) Si divinas ideas intueremur, non minus spiritus, quam corpora in illis videremus; nam omnium in Deo sunt ideæ. Atqui spiritus, decernente Malebranchio, non nisi per conjecturam cognoscimus, et animum nostrum per conscientiam. Ergo Malebranchii systema non secum cohæret, sed gratis fingit, quæ fingere libet. Id vero mirum sane videri debet præsertim respectu animi nostri; quemadmodum enim observat P. Salvator Maria Roselli, Deus arctissimo vinculo conjunctus esse dicitur menti nostræ, ipsamque illuminare, ut possit corpora cognoscere in seipso, et nihilominus ne unum quidem radium lucis menti impertitur, ut seipsam in illo cognoscat (1).

Dices forte ex Malebranchio, ideo corpora non intelligi in seipsis, quia non sunt per se intelligibilia, ideoque intelligenda esse in eo, qui continet illa in se intelligibili modo (2).

Bene quidem, sed in primis certum est ex eodem conscientiæ testimonio, unde novimus existentiam animæ, hanc nobis prout est in se non esse intelligibilem in hac vita. Cur ergo illam non videmus in Deo sicut corpora? Deinde certum est, animam non minus quam corpora, contineri intelligibili modo in Deo. Cur ergo illam nullatenus detegimus in divinis ideis? Præterea licet corpora non sint in seipsis intelligibilia, quo jure concludit Malebranchius ea debere videri a nobis in Deo, in quo intelligibili modo continentur, cum et experientia et ratio probent Deum ipsum et ideas ejus a nobis cognosci non posse naturaliter nisi discursu, ideoque intelligibiles, prout sunt in seipsis, non esse?

γ) Si corpora in ideis divinis cernuntur, cur non cuncta ab omnibus, et semper, et eodem modo videntur? Nam quæ in speculo relucunt, ita solent videri. Cur non omnibus essentia et omnes illarum proprietates innotescunt, quantumvis contrarium asserat Malebranchius (3), repugnante constanti cujusque experientia? Et cur naturalium scientiarum periti, diuturna molestissimaque plurium annorum, atque adeo sæculorum, inquisitione desudarunt, sæpenumero irritò conatu, ut hæc naturæ arcana penetrarent?

(1) Roselli, *Summ. philosoph.* tom. 1, quæst. 5, art. 7 num. 378.

(2) Malebranche, *Recherche de la vérité*, lib. 3, chap. 7, paragr. 3.

(3) Malebranche, loc. nup. cit.

2) Si cuncta corpora videmus in ideis divinis, supervacaneæ sunt nobis sensus ad illorum perceptionem, sicut Beati qui vident omnia in Verbo, vel essentia divina, non egent sensibus, ut corporum quorumque notitiam sortiantur. Atqui hoc falsissimum esse constat experimento cæcorum, cæterorumque sensu aliquo carentium, quos impossibile est propriam eorum sensibilibus, quæ illo sensu percipiuntur, cognitionem comparare. Ergo iterum falsissima ostenditur Malebranchii doctrina; non enim contendet, puto, sensus corporeos requiri ad visionem divinarum idearum, quæ intellectualis prorsus est, habendam.

ε) Illa etiam dissimulanda non sunt, quæ absurda et plena periculi videntur in Malebranchio, quod 1.º docuerit rationem illam æternam, quam homines consulunt, cum de quibusdam veritatibus ex communi consensu judicant, esse ipsum Verbum divinum, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. 2.º Docuit nos ideas divinas intueri, non tamen essentiam. Verum jam superius notavimus cum S. Thoma (1), impossibile esse, ut quis videns ideas divinas, non videat essentiam divinam, ac proinde non sit beatus 3.º Statuit nos de corporum existentia certos esse non posse, nisi per revelationem et Fidem in Deum. 4.º Cum essentia rerum ex malebranchiana doctrina, in ideis universalibus relucentes, sint necessariae, immutabiles, æternæ, infinitæ (2), atque adeo universalialia identificentur cum ideis archetypis Dei, quæ in se reapse sunt ipse Deus; nonne pronum est hinc inferre pantheismum? (3) 5.º Eadem consecutio infertur ex Malebranchii occasionalismo. Negavit enim animæ vim ideas producendi (4), negavit quidpiam a nobis cognosci

(1) 2. 2. quæst. 173, art. 1.º

(2) «Nous disons donc hardiment, que tout ce qu'il y a dans la nature, matière, esprit, nombre, durée, est actuellement et positivement infini». Malebranche, *Traité de l'infini créé*, pag. 51.

(3) Hanc illationem vidisse Malebranchius videtur, cum hæc scripsit: «Je me sens porté à croire que ma substance est éternelle et que je fais partie de l'être divin, et que toutes mes diverses pensées ne sont que des modifications de la raison universelle». Apud Card. Gonzalez, *Historia de la Filosofía*, tom. 3, paragr. 56, pag. 251, nota, Madrid, 1886

(4) *Recherche de la vérité*, lib. 3, part. 2.^{em}, chap. 3.

per ideas medias, quæ sint actus vel formæ, modificationesve mentis nostræ (1). Quare cum potentia nobilissima nobilissimi entis in præstantissimo actu cognitionis carere contendent activitate, logice conclusit suum occasionalismum Malebranchius. At ex occasionalismo præter illa absurda, quæ suo loco exposuimus, facile quis adduci posset ad negandam realitatem substantiarum a Deo diversarum. Operatio enim et virtus operandi habetur tamquam substantiæ naturalæ corollarium, et omnis substantia tamquam causa alicujus effectus. Si ergo nulla præter Deum est causa in hac rerum universitate, nulla quoque præter Deum putanda est existere substantia.

6) Denique Malebranchius cum omnibus ontologis eum nos docet modum cognoscendi Deum, qui testimonio conscientiæ repugnat. Si enim reflectamus in ideam, quam in hac vita habemus Dei, reperiemus profecto verissimum, id quod superius inuimus (2), et fusiis in naturali Theologia ex SS. Patrum doctrina declarandum erit, nimirum nos cognoscere Deum via negationis et affirmationis, sed nunquam prout est in se; via quidem negationis removendo a Deo imperfectiones et defectus rerum creatarum; via affirmationis vel per causalitatem, asserendo Deo perfectiones, quæ sunt in creaturis, idque bifariam, vel per analogiam vel per excessum. Videlicet omnes cognitiones nostræ de Deo efformantur in hac vita per species rerum creatarum.

Probatur altera pars: *Rejiciendus est ontologismus, prout a Malebranchii asseclis proponitur*. Necessæ autem non est hic quidquid Malebranchiani in hanc rem protulerint expendere; sufficiat duo tantum attigisse: α) *rationem impersonalem Cousini cousinianorumque*; β) *mitiorem recentiorum ontologismum*. α) *Ratio impersonalis a Cousinio renovata*, communis omnibus hominibus, per quam spontaneæ nobis innotescunt veritates necessariae et absolutæ 1.º est contra experientiam cujusque; nemo enim, puto, experitur talem rationem, tales

et asseclarum.

(1) Vide Malebranche, loc. nup. cit. chap. 4. Cfr. Fabre, *Defense de l'ontologisme*, pag. 1, cujus verba, in generali ontologismi doctrina describenda, scripsimus in nota.

(2) Vide num. 230 pag. 801 seqq.

veritates vel objecta, qualia Cousinus comminiscitur. 2.º Renovare videtur damnatum a Leone X, in Concilio Lateranensi V (1), commentum Averrois, unum intellectum unamve animam fingentis, quæ in cunctis hominibus intelligat. 3.º Ratio illa impersonalis, aut identificatur, aut certe unita est cum singulis hominibus per eam intelligentibus tamquam vera uniuscujusque potentia naturalis, vel distinguitur, nec unitur tamquam propria ipsorum potentia naturalis. Si primum dicas pantheismus facile consequetur, et absurdum illud principii unici in hominibus loco et tempore separatis, elicientis operationes singulorum vere proprias. Sin alterum eligas, quo pacto poterunt esse vitales actus, quales certe sunt, intellectiones a singulis hominibus elicite per potentias non sibi proprias nec immanentes? 4.º Quod si ratio impersonalis vel spontanea se habet instar magistri vel nuntii cujusdam, nobis primas veritates confuse revelantis, in primis non intelligitur, quo pacto eadem illa converti queat, ut dicit Cousinus, in rationem reflexam, quando animus, in se rediens, distinctius cognoscit ea, quæ ex revelatione rationis impersonalis dicerat. Deinde vero dicendum erit, primos actus evolutionis nostræ intellectualis, cognitiones nempe spontaneas, esse actus cæcæ fidei præstitæ rationi impersonali, quod nec ex conscientie testimonio nec ex ratione probari potest; immo vel exinde rationi repugnare videtur, quod cæcus est, ideoque omnem tolleret evidentiã cæteris omnibus cognitionibus, quæ eidem superstruuntur. 5.º Tolerari autem nequit, secundum Fidem catholicam, symbolica illa interpretatio dogmatis, qua Verbum divinum eatenus dumtaxat naturam divinam assumpsisse putandum sit, quatenus ratio impersonalis, quæ cum Verbo confunditur, singulis hominibus uniatur, ut primas veritates per spontaneam cognitionem revelet.

(2) Denique moderatus ontologismus iisdem ferme incommodis obnoxius est. Nam retinet malebranchianam doctrinam de visione divinarum idearum, et circa universalium naturam, et impossibilitatem cognoscendi infinitum ex finitis

(1) Vide apud Denzinger, *Enchiridion*, num. 608. Wirceburgi, 1894.

effectibus, etc. Unde quod mitiores isti ontologi concedant homini cognitionem singularium in seipsis, parum est profecto, et nullatenus sufficit ad purgandum ontologismum ab originali sua labe.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

333. *Objic. 1.º* Deus non facit per vias difficiles id, quod fieri potest per simplicissimas et facillimas. Atqui simplicissima et facillima via est, ut Deum per seipsum, alia vero in ipso cognoscamus, Nam certum est in Deo esse rerum cunctarum ideas; certum pariter est Deum esse menti presentissimum et conjunctissimum, itemque posse nobis suas ideas manifestare. Quare solum sufficit, ut velit Deus nobis suas ideas patefacere, et illico innotescant omnia, quin ullis aliis subsidiis egeamus. Ergo... (1).

Resp. trans. Major., neg. Minor. Non est enim facillimum et simplicissimum, quod conscientie testimonio et rationi ex multis capitibus repugnat.

Objic. 2.º Ideæ in mentem agunt. Sed nihil potest agere in mentem nisi Deus. Ergo ideæ sunt Deus, vel certe aliquid divinum (2).

Resp. trans. Major., neg. Minor. Nam et objecta ipsa, saltem mediate, agunt in mentem, media videlicet specie impressa, et species movet, ac determinat ad cognitionem tamquam principium ejus; ipsæ demum actuales cognitiones aliquo modo movere possunt ad alias cognitiones et ad appetitionem. Unde quidquid activitatis ideis asseratur a Malebranchio, necesse non est confugere ad Deum, nisi velis occasionalismum inducere.

Objic. 3.º Sicut se habet voluntas ad bonitatem et amorem, ita se habet intellectus ad veritatem et cognitionem. Atqui voluntas nihil amat nisi propter bonitatem et amorem

(1) Vide Malebranche, *Recherche*, etc., lib. 3, 2.^æ part. chap. 6. Cfr. Gerdil, *Defense du sentiment du P. Malebranche contra M. Locke*, sect. 6, chap. 1, num. 2.

(2) Vide apud Roselli, *Summa philos.* vol. 1, quæst. 5, art. 7, num. 369.

Dei. Ergo intellectus etiam nihil amat nisi ratione veritatis et cognitionis Dei (1).

Resp. trans. Major., *neg.* Minor., quia res create sua prædite sunt bonitate, propter quam amabiles sunt, et porro amantur passim, nullo habitu respectu ad divinam bonitatem et amorem. Unde idem dicendum est de intellectu, quia res create habent suam intelligibilitatem, vel certe non accipiunt eam a Deo *objective*, sed solum in genere causæ efficientis, prout jam superius explicatum est in prioribus objectionibus.

Instabis. Deus est ultimus finis hominis. Sed homo, omnia quæcumque, docente S. Thoma (2), vult propter ultimum finem. Ergo voluntas humana reapse nihil amat nisi propter Deum, et consequenter intellectus nihil cognoscit nisi propter Deum prius cognitum.

Resp. dist. Major. Deus est ultimus finis in re ipsa, *conc.*; in intentione et apprehensione hominis, *neg.*; et *neg.* conseq. Quia quamvis omnes appetant ultimum finem, nempe beatitudinem, non omnes tamen conveniunt in assignando objecto, in quo ratio ultimi finis reponenda sit; sed alii eam in divitiis, alii in voluptatibus, etc., reponunt. Immo vero ii ipsi, qui apprime in solo Deo norunt sitam esse beatitudinem, non semper appetunt explicite Deum nec ipsam beatitudinem. Nam sicut in intelligibilibus non oportet, ut in omnibus consequentibus demonstrationibus prima principia essentialiter ingrediantur quasi actualiter cogitata, sed virtute tantum, dum demonstratio conficitur ex his, quæ per prima principia fidem habent; ita etiam quamvis omne desiderium ad beatitudinem referatur, non tamen oportet, quod in omni desiderio de beatitudine actualiter cogitur; sed desiderium beatitudinis est virtute in omnibus aliis desideriis, sicut causa in effectu (3).

Objic. 4.º Dependencia hominis a Deo summa esse debet, non solum in essendo sed, etiam in cogitando. Atqui si quid præter Deum esset lux intelligibilis, in qua veritatem intueamur, jam non esset nostra dependencia a Deo in cogitando

(1) Vide Malebranch., loc. nup. cit.

(2) S. Thom., 1. 2. quæst. 1, art. 6.

(3) S. Thom., 4.^a dist. 49, quæst. 1, art. 3, solut. 4, ad 6.um Cfr. i. 2. quæst. 1, art. 6, ad 3.um

tanta, quanta potest esse. Ergo re vera Deus est lux intellectualis, in qua veritatem videmus. Unde Deus dicitur in Sacris Litteris *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (1). Et alibi scribitur: *Non sumus sufficientes cogitare a nobis, tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra a Deo est* (2). Ergo... (3).

Resp. dist. Major. Dependencia hominis a Deo in cogitando dicenda est tanta, quanta esse potest absolute, etiam spectata omnipotentia divina, *neg.*; tanta, quantam, spectata natura rerum et solidis argumentis deprehendimus, *conc.* *Trans.* Minor., et *neg.* conseq. Jam ostendimus Deum in hac vita non posse videri ob summam intellectus nostri improportionem, quare Deus est lux spiritalis intellectus nostri, in sensu formali et objetivo, nec proinde potest asseri tanta in intelligendo dependencia a Deo, ut intellectus non solum virtutem ab illo acceperit, et concursu efficienti ejusdem egeat (4), sed præterea illo utatur tamquam medio in quo prius cognitio res alias cognoscat, vel tamquam lumine cætera manifestante, atque objective intelligibilia reddente. In altera quidem vita Deum videre speramus, et omnia in eo videre poterimus, verum non naturaliter, sed ex dono indebito divinæ largitatis. In hac vero vita non solum id naturaliter impossibile est, verum nec gratiose Deus concedit homini quidquid sit, utrum aliqui Sancti hac in terra peregrinantes, ad essentialiam divinam videntem elevati fuerint. Testimonia vero, ex Sacris Litteris allata, re vera non sunt ad rem. Nam illa nullatenus probant necessitatem divinæ visionis, tamquam medi in quo res aliæ cognoscantur. Deus quippe illuminat multifariam omnem

(1) Joann. cap. 1, vers. 9.

(2) Corinth. cap. 3, vers. 5.

(3) Malebranche, Recherche, liv. 3, 2.ème part. chap. 6.

(4) Sicut dicit S. Augustinus (8 sup. Genes. ad lit.), sicut aer illuminatur a lumine presente, quod si fuerit absens continuo tenebratur, ita mens illustratur a Deo: et ita etiam lumen naturale semper Deus in anima causat non aliud et aliud, sed idem: non enim est causa fieri ejus solum, sed etiam esse ipsius. In hoc ergo continuo Deus operatur in mente, quod in ipsa lumen naturale causat, et ipsum dirigit, et sic mens non sine operatione causæ primæ in suam operationem procedit. S. Thom., opusc. de Trinit. super Boetium, quæst. 1, art. 1, ad 6.um

hominem venientem in hunc mundum, v. gr. dando et conservando lumen intellectuale, concurrando cum ipso ad intelligendum, revelando mysteria, immittendo illustrationes gratiæ excitantis ad actus supernaturales; illuminat etiã quatenus concurrat generatim ad actionem omnium causarum naturalium, quæ intellectum juvant ad cognoscendum. Sed non necesse est ad sacri textus veritatem, nec hactenus probatum est ab adversariis, quod illuminet in hac vita ostendendo seipsum, vel suas ideas immediate videndas. Et similiter omnis sufficientia nostra ad cogitandum, ex Deo est, quia nihil possumus cogitare sine juvamine, sive naturali sive supernaturali, et sine intellectu a Deo acceptis, non autem ad mentem ontologorum.

Objic. 5.º Omnia entia, saltem in confuso, debent esse intellectui perenniter præsentia. Atqui id aliter fieri nequit, nisi quia Deus ipse præsens est, in cuius simplicissima essentia intelligibiliter cuncta continentur. Ergo in Deo tamquam in ratione ideali omnia videntur. Major probatur: α) quia cum de re quavis particulari cogitare volumus, necesse est omnia prius in confuso respicere, ac mox aciem mentis in illam solam convertere. β) Certum est nos posse desiderare omnium entium cognitionem. At omne desiderium præviam objecti sui cognitionem requirit. Ergo si licet desiderare rerum omnium cognitionem, oportet illarum cognitionem saltem in confuso habere. En argumentum, quod bonus Malebranchius reputabat omnium firmissimum (1).

Resp. neg. Major. Ad probationem. α) neg. assertum, quod cujusvis experientia et conscientia testimonio, puto, repellitur. Ad probationem. β) dist. Minor. Omne desiderium præviam objecti cognitionem requirit, quanta sufficit, ut desiderium esse possit, *conc.*; aliter neg. Et similiter dist. consequ. Si licet omnium rerum cognitionem desiderare, oportet illarum cognitionem habere, saltem in confuso, nempe in propositione universali, *conc.*: nempe omnia in individuo, licet obscure, repræsentando, neg. Ut enim desiderem omnia cognoscere, oppido sufficit omnia generatim in mente habere. Quod si Malebranchius ejusmodi cognitione contentus est, cum dicit

(1) Malebranche, loc. cit.

omnia cognoscenda esse, saltem in confuso, equidem certo certius puto ad talem rerum omnium cognitionem, etiamsi perenniter daretur, quod falsum est, necessariam non esse visionem Dei. Unde Minor quoque malebranchiani argumenti falsissima est.

Objic. 6.º Sunt quædam veritates, quas licet ego non videam in mente aliorum, nec illi in mea, nihilominus omnes vident eodem modo. Atqui hoc fieri non potest, nisi sit ratio aliqua universalis, quæ me ac reliquos homines illuminet, quamque omnes, quotiescumque judicandum est, consulamus (1). Quod argumentum omnino videtur ex illis Magni Augustini verbis desumptum: *Si ambo videmus verum esse, quod dico, ubi, quæso, videmus? Non ego utique in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est, incommutabili veritate* (2). Unde etiã S. Thomas concludit animam intellectivam res immateriales videre in rationibus æternis (3).

Resp. neg. Minor. Ad hoc enim sufficit omnes homines habere intellectum, qui æquo modo determinari queat ab objecto ad cognitionem. Sicut ad hoc, ut sol eodem modo videatur a diversis hominibus vel animalibus, satis est, ut habeant oculos, qui radios et actionem solis, speciem sensibilem, recipiant, determinantem ad visionem; nec necesse est ad unum eundemque solem videndum, ut unus idemque radius lucis omnium percellat oculos. Donec ergo probent Malebranchius ac cæteri ontologi intellectum nostrum non posse determinari objective ad cognitionem veritatum illarum vel objectorum quorumlibet nisi a solo Deo, nihil prorsus lucratur ad suum systema probabile reddendum. De S. Augustino plura superius diximus. Quod autem ad objecta verba pertinet, respondeo verissime dici nos videre aliqua in incommutabili veritate Dei, non tamen objective, seu tamquam in objecto prævie cognito, sed tamquam in causa efficiente nostri luminis intellectualis, vel etiã tamquam in causa exemplari veritatum et primorum principiorum, ex quibus cætera cognoscimus. Et hæc est etiã doctrina S. Thomæ, et in hoc

(1) Malebranche, *ibid.*, *Illustrat.* ad cap. 3, par. 3, lib. 2, vol. 2.(2) S. August., *Confession.* lib. 12, cap. 25.

(3) S. Thom. 1 p., quest. 84, art. 5.

sensu exposuit nos videre immaterialia in rationibus æternis (1).

Objic. 7.º Cognitio nostra non potest explicari nisi aliquo ex istis modis: α) ex eo quod ideæ corporum et reliquarum rerum effluant, aut gignantur ab ipsis corporibus et reliquis rebus; β) vel ex eo quod anima nostra pelleat virtute ideas hujuscemodi producendi; γ) vel ex eo quod illas Deus infundat, cum animam creat, aut producat illas, quotiescumque cogitatur de aliquo objecto; δ) vel ex eo quod anima contineat in se perfectiones omnes corporum, unde se respiciendo possit corpora cognoscere; ε) vel denique ex eo quod ipsa conjuncta sit cum ente perfectissimo, in quo insint cunctæ perfectiones intelligibiles et ideæ cunctorum entium. Atqui quatuor priores modi cognoscendi nequeunt admitti. Ergo restat unice possibilis postremus modus (2).

Resp. *trans.* Major, *dist.* Minor. Quatuor priores, excepto primo, admitti nequeunt, *conc.*; primus admitti nequit, *subdist.*: prout explicatur a Scholasticis, admitti nequit, *neg.*: prout explicabatur a Democrito et Epicuro, et Peripateticis quoque ac Scholasticis per summam injuriam et ignorantiam attribuitur a

(1) Vide S. Thom. 1 p., quæst. 84, art. 5. Libro autem 3.º *Contr. Gent.* cap. 47 sic eandem rem et mentem S. Augustini declarat: *Quamvis... diversa a diversis cognoscantur et credantur vera, tamen quedam sunt vera, in quibus omnes homines concordant, sicut sunt prima principia intellectus tam speculativi, quam practici, secundum quod universaliter in mentibus omnium divina veritatis, quasi quaedam imago resultat. In quantum ergo quelibet mens quidquid per certitudinem cognoscit, in his principis intuetur, secundum quod de omnibus judicatur facta resolutione in ipsa, dicitur omnia in divina veritate vel in rationibus æternis videre, et secundum eas de omnibus judicare. Et hunc sensum confirmant verba Augustini in primo Soliloq. (c. 8), qui dicit, quod spectamina scientiarum videntur in divina veritate sicut visibilia in lumine solis, quæ constat non videri in ipso corpore solis, sed per lumen, quod est similitudo solaris claritatis, in aere, et similibus corporibus relicta. Ex his ergo verbis Augustini non habetur, quod Deus videatur secundum suam substantiam in hac vita, sed solum sicut in speculo; quod et Apostolus de cognitione hujus vitæ confitetur, dicens (1. Corinth. XIII. 12): «Videmus nunc per speculum in ænigmate».*

(2) Malebranche, *Recherche*, lib. 3, part. 3, chap. 1. Cfr. Gerdl op. et loc. cit. num. 4.

Malebranchio, *conc.* Et *neg.* conseq. Mirum sane est adversarium nostrum usque adeo doctrinam Scholasticorum ignorasse, ut illis eam ipsam opinionem appinixerit, quam illi cum Aquinate perpetuo exploserant, et protriverant, opinionem videlicet Democriti et Epicuri, qui, ut superius retulimus, cognitionem ex eo fieri autumabant, quod idola quedam vel imagines e corporibus effluentes sensibus imprimerentur. Quas propterea dicit vocatas esse *species impressas*, easdemque per virtutem intellectus agentis fieri intelligibiles, ac reddi spirituales, et hoc pacto *spiritualizatas* vocari *species expressas*, scilicet, quia ex impressis exprimentur (1). Talia scripsit Malebranchius levissime sane et aptissime ad res prorsus obscurandas, et invidiam creandam sapientissimæ Aquinatis et Scholasticorum sententiæ. Verum enimvero in sententia Scholasticorum, quam verissimam reputamus, species materiales (2), non præcise quales pingui minerva finxerant veteres materialistæ, sed quales superius descriptæ sunt (3), in organo recipiuntur, quibus actuata potentia sensitiva sensationem elicit, quare sensatio non consistit in sola speciei receptione, sed in actione immanentis virtutis sensitivæ inde consecuta. Postea vero virtus spiritualis, quæ dicitur intellectus agens, ad præsentiam et cum instrumentali concursu phantasmatis novam speciem impressam, eamque spiritualem producit, qua recepta potentia intellectiva, quæ dicitur intellectus possibilis, intellectionis actum efficit, qui vocatur species expressa et verbum. Itaque falsum est species materiales *spiritualizari* ab intellectu agente, et falsum pariter est species

(1) «Ils (les péripatéticiens) appellent ces espèces-là impresses, parceque les objets les impriment dans les sens extérieurs. Ces espèces impresses étant matérielles et sensibles sont rendues intelligibles par l'intellect agent ou agissant, et sont propres pour être reçues dans l'intellect patient. Ces espèces ainsi spiritualisées sont appelées espèces expressées parceque elles sont exprimées des impresses. Malebranche, *ibid.* part. 2, chap. 2.

(2) *Opérations sensitivæ partis causantur per impressionem sensibilem non per modum defluxionis* (imaginum, quæ decise a corporibus per aërem fluentibusque imprimantur), ut Democritus posuit, sed per quamdam operationem, (S. Thom. 1 p. quæst. 84, art. 6), nempe per actionem, quam sensibilia in organa imprimant, speciem impressam gignendo.

(3) Vide supra num. 107 seqq., pag. 403 seqq.

expressas dici species materiales per virtutem intellectus agentis spiritualizatas. Ac satis nunc de his, que suis locis probata sunt, et mox iterum summam exponuntur, cum scholasticum systema demonstrandum erit.

Instabis. Si vera esset hæc sententia, intellectus haberet vim creandi, eamque tanto perfectiorem ipsa virtute creativa mundi, quanto nobiliores sunt ideæ intelligibiles mundo corporeo (1).

Resp. neg. assertum, quod supponit præposteram notionem creationis, quæ non est qualiscumque productio, sed productio *ex nihilo subjecti*, intellectio vero educitur ex potentia materiæ (2). Virtus vero intellectiva non est tam perfecta, quam creativa; nec actus illius, utpote accidens, est tam perfectus, quam effectus virtutis creativæ, qui debet esse substantia quædam subsistens (3).

Objc. 8.º Cum res omnes creatæ vestigia sint vel imagines Dei, essentialiter sunt relativa. Sed relativa et ad imaginem alterius facta, non possunt cognosci nisi per comparisonem ad exemplar et ad alterum extremum relationis. Ergo impossibile est cognoscere res creatas, sine prævia cognitione Dei.

Resp. dist. Major. Res. creatæ, etc., sunt entia relativa, et primo intuitu cognoscuntur ut talia, *neg.*: sunt relativa, non tamen primo intuitu cognoscuntur ut talia, *conc.*

Contradist. Minor. Relativa, etc., prout talia, non possunt, etc., *conc.*; non possunt ullo modo cognosci nisi per comparisonem ad exemplar et ad alterum extremum relationis, *neg.* Et simili modo *dist.* consequ. Impossibile est res creatas cognoscere prout tales, sine prævia Dei cognitione *neg.* Cum enim relatio supponat fundamentum et quasi vinculum, quo relata inter se connectuntur, fieri non potest, ut prima cujusvis rei cognitio sit relativa. Sed prius cognoscitur res secundum aliquod prædicatum absolute in se consideratum, et postea advertitur, vel detegitur respectus, quem ad aliam habet. Sic

(1) Malebranche, op. cit. liv. 3, 2.ème part. chap. 3.

(2) Vide *Cosmolog.* num. 63, pag. 190 seqq.; num. 156, pag. 593 seqq.

(3) Vide *Ontolog.* num. 311, pag. 896; *Cosmolog.* num. 63, pag. 193, 194.

nominatum mundana entia cognoscimus ut res quasdam, et postea ratiocinando comperimus illa esse effectus, ac proinde causam postulare; unde ulterius concludimus dari causam quandam eorum primam, quæ a se sit, et a nullo alio dependeat in existendo.

§ III.—EXPONITUR AC REFUTATUR ONTOLOGISMUS GIOBERTI.

334. Verum jam ad Giobertinam ontologismi formam veniamus. Fundamentum omnis certitudinis, inquit Gioberti, et initium omnis cognitionis est in *visione ideali* vel intuitu *Ideæ*, quæ non est forma subjectiva mentis (seu actus in mente receptus), sed ipsum verum absolutum et æternum (1), nempe ipse Deus, qui est, ac denominatur *Eus*, nam creature non sunt vocanda entia, sed *existentia* (2). Itaque prima idea vel cognitio nostra, *Primum psychologicum*, identificatur cum *Primo ontologico*, seu primo Ente, et sic constituit *Primum philosophicum*, seu id, unde principium sumit omnis nostra cogitatio (3); quare recte systema hoc vocatur *Ontologismus* per oppositionem ad *Psychologismum*, qui initium philosophandi desumit, non a *Primo ontologico*, sed a *Primo psychologico*, seu a cogitatione internave affectione subjecti cogitantis (4). Intuitus itaque entis terminatur ad iudicium illud,

Ontologismus
Gioberti
exponitur,

(1) «L'oggetto primario e principale della filosofia è l'idea, termine immediato dell'intuito mentale... Nell'adopere questo vocabolo voglio significare non già un concetto nostro, né altra cosa o proprietà creata, ma il vero assoluto ed eterno, in quanto si affaccia all'intuito dell'uomo». Gioberti, *Introduzione allo studio della filosofia*, vol. 1, cap. 3.

(2) *Ibid.* vol. 2, cap. 4.

(3) «Io chiamo Primo psicologico la prima idea, e Primo ontologico la prima cosa. Ma siccome la prima idea e la prima cosa, al parer mio, s'immedesimano tra loro, e perciò di due primi ne fanno un solo, io do a questo principio assoluto il nome di Primo Filosofico, e lo considero come il principio e la base unica di tutto il reale e di tutto lo scibile». *Ibid.*

(4) «Definisco il Psicologismo un sistema che deduce il sensibile dall'intelligibile, e l'ontologia dalla psicologia. E chiamerò Ontologismo il sistema contrario, che contiene ed esprime il proceder del vero e legittimo filosofare». Gioberti, *Introduzione, ecc.* vol. 1, cap. 3.

quod ipsum Ens menti præsens pronuntiat: *Ens est necessario*, vel *Ego sum necessario*, circa quod iudicium mens nostra non est iudex, sed merus testis et auditor (1). Primus autem passus in evolutione mentali est, ope reflexionis repetere iudicium istud objectivum ac divinum, quod in prima, ac directa, et spontanea intuitione audimus (2), quod ut fiat, requiritur verbum (3). Verum quo pacto, inquires, ex visione Dei cognoscuntur res aliæ? En Giobertinum responsum: Ens intuemur, prout est in se, in se autem est reale et creans *existentias* seu creaturas (4); ac proinde intuentes *Ens*, simul actum ejus creativum intuemur et res creatas. Et sic prima cognitio nostra intuitiva, basis et fundamentum totius ædificii scientifici, est hæc: *Ens creat existentias* (5); et creatio est medium quo Ens tribuit intelligibilitatem creaturis (6),

(1) L' idea dell' *Ente* contiene un giudizio: *l' Ente è necessariamente*. In esso lo spirito non è giudice, ma semplice testimonio ed uditor di una sentenza che non esce da lui. L' *Ente* pone se medesimo al cospetto della mente nostra e dice: *Io sono necessariamente*. In questa parola obbiettiva consiste il fondamento di ogni evidenza e di ogni certezza». Id. *ibid.* vol. 2, cap. 1.

(2) «La ripetizione del giudizio obbiettivo e divino fatta per opera della riflessione è il primo anello della filosofia come artificio umano». Id. *ibid.*

(3) «Fra il giudizio divino primitivo e il giudizio umano secondario, cioè tra l' intuito e la riflessione, corre il mezzo della parola. Egli è in virtù della parola, che la verità intuitiva diventa accessibile alla riflessione, e l' uomo è in grado di ripetere a sé e agli altri il giudizio di Dio». Id. *ibid.*

(4) «Nel nostro caso lo spirito intuente percependo l' *Ente* nella sua concretezza, non lo vede già nella sua entità astratta e raccolto in sé stesso, ma qual è realmente, cioè causante, producente le esistenze ed estrinsecantesi colle sue opere, e quindi percepisce le esistenze come termine dell' azioni dell' *Ente*». Id. *ibid.* vol. 2, cap. 1.

(5) «La vera formola ideale, suprema base di tutto lo scibile, della quale andavamo in traccia, può dunque essere enunciata in questi termini: *l' Ente crea le esistenze*». Id. *ibid.*

(6) «In qual guisa la intelligibilità sua propria (dell' *Ente*) si comunica alle esistenze? Per mezzo della creazione. L' intelligibile come causa prima riduce ad atto le intellezioni del contingente, e la causa prima come intelligibile, fa che gli effetti sieno conosciuti». Id. *ibid.*

easque nobis manifestat per communicationem vel revelationem quamdam (1). Unde concludit Vincentius Gioberti cuncta iudicia nostra, primo illo: *Ens necessario est*, excepto, esse synthetica a priori, quia continent synthesim terminorum, non subjectivam, procedentem ab aliqua forma animi nostri, prout asserit Kantius, sed objectivam, procedentem ab Entis revelatione. Attributa demum divina cognoscuntur simul cum idea Entis per quamdam revelationem, nam non possumus illa derivare ex divina essentia, utpote quam non intuemur (2). En systema Gioberti relate ad cognitionem primam et directam, quæ inde ab exordio vitæ adest nobis, et perpetuo durat: est tamen confusa. Ea postea determinatur per reflexionem ope sermonis, circumscribendo intuitum istum et conceptum primitivum, ac variis modis successive explicando. Et hæc reflexa explicatio intuitus Entis constituit Philosophiam (3).

335. PROPOSITIO 3.^a Non minori absurditate laborat ontologismus, prout a Gioberti propugnatur.

Prob. 1.º Docet Giobertius intuitum mentis nostræ primo converti in Deum vel Ens, prout creans existentias seu creaturas, in quo intuitu audit iudicium illud ab Ente, sese intellectui manifestanti, pronuntiat: *Ego sum necessario*. Ergo si reapse daretur hujusmodi intuitus, deberet profecto renuntiari a conscientia nostra. Atqui certissime non renuntiat. Ergo talis intuitus est prorsus fictivus.

et refutatur.

(1) Noi adunque le possediamo (*queste idee relative*) non già come dedotte, ma come rivelate, comunicate; e questa comunicazione è l' atto stesso creativo, per cui l' *Ente* chiamandoci dal nulla all' esistenza, ci rivela sè stesso coll' accompagnamento delle sue perfezioni; ci rivela l' atto stesso creativo, e il mondo delle cose contingenti, di cui noi siamo una parte». Id. *ibid.*

(2) «Rispondo, che non provengono da verun altro concetto, ma ci sono date concomitantemente con l' idea dell' *Ente*, la quale ha sovra di esse un principato logico, non cronologico. L' idea dell' *Ente* coi concetti associati di eterno, immenso, uno, infinito e simili con tutto il corredo dell' idee assolute, forma la sintesi primitiva dell' infinito, la quale è una vera rivelazione». Id. *ibid.*

(3) Vide Liberatore, *Conoscenza intellettuale*, vol. 1, part. 1, cap. 2, art. 1.

Prob. primum consequens, nam cætera patent. Intuitus hujusmodi nullatenus probatur, sive a priori sive a posteriori, ex aliquo ejus effectu. Ergo rationabiliter admitti nequit, nisi experientia ipsa demonstretur. Præterea intuitus iste cum esse dicatur fundamentum omnis certitudinis, habeaturque primigenius et perennis actus cognitionis, cujus non sint nisi reflexa quædam explicatio reliquæ cognitiones, nequit profecto, si detur, menti in sese redeunti celari.

Prob. 2.º Statuit Gioberti necessitatem sermonis, α) tum ad exercendam reflexionem supra ejusmodi intuitum, ut sequatur evolutio idearum, β) tum ad circumscribendam ideam. Atqui ostensum est adversus traditionalistas, α) sermonem non esse absolute necessarium ad evolutionem idearum; β) verba etiam per se necessaria esse non possunt ad ideam circumscribendam. Etenim vel intelligitur eorum vis, vel non. Si non intelligitur, nihil poterunt circumscribere; si autem intelligitur, jam supponitur idea, et proinde verba non circumscribunt illam. Cæterum in ipso Giobertii systemate idea jam supponi debet aliquo modo circumscripta; nam per primum ac directum intuitum cernitur *Ens creans existentias*.

Prob. 3.º Prima basis et principium scientiæ debet esse evidens, immo omnium evidentissimum. Atqui tale non est principium istud: *Ens creat existentias*, prout in confesso apud omnes est, solis exceptis ontologis. Ergo...

Prob. 4.º Primum principium cognitionis debet esse necessarium, et valere tum pro rebus actu existentibus, tum pro rebus possibilibus. Atqui principium primum Giobertinum: *Ens creat existentias*, non est necessarium, sed contingens, utpote dependens a libera Dei voluntate, itemque solum respicit res actu existentes, non autem possibles. Ergo...

Prob. 5.º In Giobertino systemate nulla redditur explicatio quorundam phaenomenorum, quæ sentimus omnes. Ergo rejiciendum est, saltem tamquam insufficientis. Prob. antecedens. α) In primis non potest explicari, cur nihil in hac vita intelligere valeamus nisi per conversionem ad phantasmata, ut suo loco probatum est (1). β) Non potest

(1) Vide supra num. 11, pag. 70; et num. 16, 17, pag. 96 seqq.

explicari, cur rerum corporearum, quæ sensu percipi nequeunt, conceptum proprium efformare nequeamus, ut constat tum exemplo cæcorum, surdorum... qui nullam habent ideam colorum, sonorum, etc.; tum experientia cujusque propria, siquidem rei prorsus novæ, quam numquam per se viderit, nemo quantumvis diffusas aliorum audiat, legatve descriptiones, justam assequi valet cognitionem. γ) Nec potest explicari, cur non inde a principio vitæ illico, nec magno labore, omnium rerum notitiam comparemus, et essentias mente comprehendamus. Nam secundum Giobertium omnia videri debent, saltem in confuso, tamquam termini actus creativi. Ergo quemadmodum quando plura objecta sub uno conspectu confuse cernuntur, v. g. in latissimo campo, vel in tabula picta, sufficit aciem oculorum in unum eorum convertere, ut illico in se clare perspiciatur, ita sufficere deberet attentionem mentis in quamlibet creatam rem, ut ea perspicue cognosceretur, prout est in se, tamquam partialis terminus divinæ creationis, quæ est immediatum objectum intuitionis.

Plurima etiam, quæ adversus Malebranchium et ontologismum generatim inspectum, urimus, haud minori vi Giobertinum systema concutiunt. Phantheismum Giobertii non probabo, quia ipsemet ultro illum in epistola professus est (1).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

336. Objicies 1.º Ordo logicus debet ordini ontologico respondere, ac conformis esse, nam est hujus quædam idealis expressio. Atqui non respondet, si quod in ordine ontologico primas tenet, postremo loco cognoscatur, et vicissim. Ergo Deus, primum Ens, primo cognoscendum est, cætera vero, sicut ab eo habent esse, ita ab eo intelligibilitatem suam accipiant, necesse est.

Resp. dist. Major. Ordo logicus vel cognitionis ordini ontologico respondere debet chronologicè, ita videlicet, ut

(1) *Io tengo che il Pantheismo sia la sola vera e sola filosofia*, inquit Gioberti in sua personata epistola ad *Juvenem Italianum*, apud Liberatore, *Conoscenza intellettuale*, vol. 1, cap. 2, art. 6, ubi multis probat argumentis præclarus scriptor, pantheismum in Giobertinis scriptis latentem. Cfr. idem Liberatore, *Psychologia*, num. 204, pag. 410, Prati, 1881.

quæ priora sint in seipsis, prius debeant cognosci, *neg.* Et enim apud omnes in confesso est legitimum esse processum a posteriori in cognoscendo; immo vero in cognoscendo Deo, non alia est possibilis via in hac vita. Ordo logicus debet respondere ordini ontologico, ita ut cognitio referat notas et prædicata, quæ sunt a parte rei in objectis, *conc.* Et *contradist.* Minore, *dist.* conseq. Res a Deo recipiunt intelligibilitatem in genere causæ efficientis, quatenus Deus efficit rem, quæ intelligibilis est, et quicquid in ejus cognitionem concurrat (facultatem, speciem, actum ipsum), *conc.*; a Deo recipiunt intelligibilitatem objective seu tamquam a medio *in quo* vel objecto prius cognito, in quo cætera omnia relucentia contemplantur, *neg.*

Instabis. Ratio entis plene ac prius est in Deo, a quo reliqua omnia, quicquid habent, participant in gradu limitato. Ergo rectus ordo postulat, ut prius Deus cognoscatur, et postea per ipsum reliqua omnia.

Resp. conc. antec., dist. conseq. Rectus ordo, id est, ordo perfectissimus, et qualis convenit enti infinito, *conc.*, et ita reapse Deus omnia cognoscit per seipsum, modo in Theologia naturali declarando. Rectus ordo, id est, ordo naturalis ac proportionatus vel debitus cuilibet enti, *neg.* Quia constat modum istum cognoscendi altiore esse, quam humanæ naturæ naturaliter conveniat.

Objic. 2.º Nihil vere cognosci potest sine eo, quod ad essentiam ejus pertinet. Atqui ad essentiam omnis creaturæ pertinet dependentia a Deo, siquidem res existentes sunt effectus ejus, possibles vero in eodem habent tandem rationem sufficientem suæ possibilitatis. Ergo impossibile est vere cognoscere creaturas, nisi cum dependentia a Deo, ac proinde prius cognoscendo Deum.

Resp. dist. Nihil vere cognosci potest sine eo, quod ad ejus essentiam pertinet, id est, *negando* vel detrahendo id quod est rei essentialis, *conc.*; præscindendo, vel non attingendo illud, *neg.*; dummodo enim cognitio reapse attingat aliquod prædicatum rei, licet non essentialis, poterit quidem esse inadæquata vel incompleta, non vero falsa. *Conc.* Minor., et *dist.*, similiter conseq. Impossibile est vere cognoscere creaturas nisi cum dependentia a Deo, id est, *negando* dependentiam,

conc.; præscindendo, vel non attingendo illam, *subdist.* Impossibile est cognoscere creaturas relative, ac prout tales et cognitione completa et adæquata vel comprehensiva, *conc.*; absolute ac prout res quasdam, et cum cognitione vera, licet incompleta vel inadæquata, *neg.*

Objic. 3.º Primum, quod mens nostra percipit, est ratio entis ut sic. Atqui ratio hæc non potest esse nisi Ens primum et summum. Ergo... Prob. Minor. Nam creaturæ omnes eatenus sunt, quatenus rationem entis ut sic participant. Atqui ratio entis, quam res creatæ non exhauriunt, sed tantummodo in gradu limitato participant, non potest esse nisi ipsum summum et primum Ens. Ergo stat Minor probanda.

Resp. neg. Minor. Ad probationem *dist.* Major. Creaturæ eatenus sunt, quatenus rationem entis participant, id est, habent in se, *conc.*; quatenus rationem entis participant, id est, habent in gradu restricto et limitato, *subdist.* Si spectetur sola extensio ideæ entis, *conc.*; si spectetur comprehensio, *neg.* Cum enim ratio entis sit omnium simplicissima et indeterminata, nullum existere potest genus rerum, quod solam partem comprehensionis entis ut sic possideat, quin potius necessario habeat majorem perfectionis gradum, quam qui in ente ut sic relucet, quia necessario esse debet tale determinatum ens hujus vel illius generis.

Instabis. Res creatæ non dicuntur entia simpliciter, sed tantum secundum quid. Atqui quod est ens tantum secundum quid, non plene possidet perfectionem entis. Ergo res creatæ tantum participant, seu non plene possident rationem entis ut sic.

Resp. dist. Major. Res creatæ non dicuntur entia simpliciter, per comparisonem ad ens a se, in se, et ex se habens plenitudinem essendi, *trans.*; non dicuntur entia simpliciter, quatenus non habeant in se veram ac propriam entitatem, licet acceptam ab ente a se, *neg.*

Contradist. Minor. Quod est ens tantum secundum quid, quatenus non habeat in se veram ac propriam entitatem, non plene possidet perfectionem entis, *conc.*; quod est ens tantum secundum quid, per comparisonem ad ens a se, ex eo videlicet, quod non habeat a se plenitudinem essendi, *neg.*, vel *subdist.*: non plene possidet perfectionem entis intra suum